

Ювілеї

Роман КИРЧІВ

ДОРОГА В НАУКУ

Roman KYRCHIV. A Road to Science.

Вона, ця дорога, була нелегкою для Оксани Сапеляк. Обдарованій і талановитій дівчині з селянської родини Адама і Наталки Денисовець (с. Голядин на Волині) після закінчення Луцького педагогічного інституту ім. Лесі Українки судилося пройти похмуру смугу митарств проскрибованого в советській дійсності українського інтелігента. Зазнати долі молодого людини, душа якої прагнула до корисної творчої праці для свого народу і якій робити це не давали: звільняли, переміщали з учительської та інших скромних посад, всіляко дискримінували і переслідували. За що? За те, що як учителька начебто навчала не зовсім того, що потрібно було режимові, що мислення і настрої не вкладалися в стандартні рамки “гомо советікуса”, що зналася і приятелювала з “неблагонадійними” людьми, співчувала їхнім ідеям.

І ось десь в серед. 1980-их рр. вона – в тодішньому Львівському відділенні Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського АН УРСР на посаді помічника бібліотекаря. Якось у бібліотеці підійшла до мене і попросила перечитати рукопис її статті. Не пам’ятаю теми, але добре пригадую, що ознайомлення з написаним викликало гарне враження: логічний розвиток теми, вдумливість, чіткість і добра стилістика викладу, – ті якості, з опануванням яких найбільшою мірою мають труднощі молоді науковці. Поділився враженнями від прочитаного з директором Юрієм Гошком і запропонував перевести Оксану Сапеляк на посаду молодшого наукового співробітника відділу етнографії, яким я тоді завідував.

То був час, коли в атмосфері суспільного життя повіяло деякими обнадійливими тенденціями

на світанку горбачовської “перебудови”. Директор, узгодивши з кимось там, погодився перевести О.Сапеляк до відділу етнографії під мою, як зазначив, відповідальність.

З того часу вона, виконуючи певні завдання відділівської роботи, була в своєму науковому просуванні на моїх очах. Спочатку це була участь у написанні колективної історико-етнографічної монографії “Сім’я і сімейний побут українців”. На жаль, ця праця з самого початку мусила бути спроектованою в дусі марксистсько-ленінських ідеологічно-методологічних засад. Головне місце в ній мали зайняти “позитивні” зміни в українській сім’ї в радянський час. Тому вікопомні події кін. 1980-их – поч. 1990-их рр. зробили дослідження з таким предметним спрямуванням та ідейними акцентами попросту непридатним.

Але Оксана Сапеляк цікаво опрацювала розділ про українську родину у 20–30-их рр. ХХ ст. Уже в умовах незалежності, доповнивши ці напрацювання даними, використання яких раніше було неможливим, вона підготувала низку змістовних розвідок про фактичне руйнування – матеріальне і духовне – української родини в умовах більшовицького режиму. Однією з них є “Голод 1921 року як чинник деформаційних процесів в українській сім’ї” в збірнику “Відлуння голодомору-геноциду 1932–1933. Етнокультурні наслідки голодомору в Україні”, виданого під егідою Наукового товариства ім. Шевченка (Львів, 2005).

У рамках спільного з Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського НАН України опрацювання проекту написання “Історії української етнографії” Оксана Сапеляк зайнялася дослідженням процесу українських народознавчих студій в останні десятиліття ХІХ – на поч. ХХ ст., особливо діяльності в цій сфері Наукового товариства ім. Шевченка. Розпрацювання названої теми дало, окрім потрібних розділів до колективного синтезу історії етнографії (який, на жаль, досі належним чином не завершений), але й послужило предметом кандидатської дисертації “Українська етнографія в дослідженнях Наукового товариства ім. Шевченка”, яку О.Сапеляк успішно захистила у 1998 р. Незабаром ця праця дістала також вираз у версії монографії “Етнографічні студії в Науковому то-

варистві ім. Шевченка (1898–1939 рр.” (Львів: Інститут народознавства, 2000).

Як науковий керівник і відповідальний редактор цієї праці, повинен відзначити, що її авторка дуже ретельно поставилася до виявлення і вивчення першоджерельного матеріалу, його вдумливого аналізу й осмислення. Звернула увагу головню на ті моменти, які були недослідженими або маловивченими. Новаційними елементами є, зокрема, її аналітично обґрунтовані акценти про визначну роль НТШ в утвердженні передових науково-методологічних засад в українських етнографічних і фольклористичних дослідженнях, піднесенні українських народознавчих видань до європейського рівня і виведення їх на загальноєвропейський простір.

Помимо болючих ударів долі і непоправних утрат, яких Оксана Сапеляк зазнала в наступні роки, вона не покидає наукової роботи, власне, шукає в ній духовного затишшя і значною мірою життєвого сенсу. Вона мужньо несла свій хрест, ми бачили її не в сльозах, а в праці.

Подальшим її кроком стають досліді спільноти українського походження в Аргентині – головню з етнологічної точки зору. Уже сам собою такий підхід є новаційним, оскільки українська діаспора в світі досі є дуже слабо вивченою саме з науково-етнологічного боку. Це дуже важливий аспект українознавчих, народознавчих вивчень, на жаль досі ще дуже слабо розпрацьований головню через брак державного фінансування.

Реалізації цього проекту великою мірою допомогла та обставина, що родич авторки преосвященний владика Андрій Сапеляк був тривалий час апостольським екзархом Української Греко-Католицької Церкви в Аргентині. Отож, він подбав не тільки про вирішення складної проблеми матеріального забезпечення наукової експедиції дослідниці до цієї країни, але й здійснив допомогу і сприяння в її праці церковних і громадських організацій аргентинських українців на місцях.

Зібрано великий фактологічний матеріал, який в ерудованому аналізі й осмисленні досвідченого етнолога представлено в недавно виданій книзі “Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічний аспект” (Львів, 2008. – 284 с.). Ця праця Оксани Сапеляк за своєю фактологією,

науково-методологічним пізнавальним змістом є великим внеском в актуальну справу етнологічного вивчення українських діаспорних спільнот у різних країнах світу. Водночас за характером викладу, багатим ілюстративним матеріалом вона доступна і цікава для широкого читача.

Останнім часом Оксана Сапеляк багато і плідно попрацювала над науковою підготовкою матеріалів для надзвичайно важливого і потрібного видання “Мала енциклопедія українського народознавства”, здійсненого Інститутом народознавства НАН України (Львів, 2007. – 846 с.). Причинилася і багатьма власними статтями і редакторським доведенням до ладу текстів інших авторів.

Погляд дослідниці звернений і до продовження студій над українською діаспорою в Парагваї та над різними питаннями народної християнської релігійності українців. Знову ж таки, ця остання проблема в українській етнології – лише на початках розпрацьовання.

Вважаю дуже істотним і важливим те, що в дослідницьких працях Оксани Сапеляк є добре відчутною присутність органічної сполуки наукової об’єктивності і сумлінності з громадянською позицією й національно-патріотичною свідомістю української вченої, усвідомлення рації своєї праці не тільки для розвитку академічного пізнання, а й для потреб українського сьогодення.

Р.Кирчів, О.Сапеляк, М.Балагутрак.

Тому щиро бажаю успішного здійснення нових її дослідницьких задумів, нових праць і звершень на обраній нелегкій науковій дорозі.